

W

6

червень
1970

**ДОШКІЛЬНЕ
ВИХОВАННЯ**

З М І С Т

<i>Т. С. Петрусенко</i> — Дошкільне виховання на селі — наша спільна справа	Стор. 1
---	------------

Теорія і методика дошкільного виховання

<i>Н. Ф. Яришева</i> — <i>К. Д. Ушинський</i> про значення природи в початковому навчанні й вихованні дітей	8
<i>В. М. Плахотник</i> — До навчання іноземних мов дітей шести — семи років	12
<i>З. Я. Футерман</i> — Індивідуальний підхід до дітей на заняттях з іноземної мови	15

Про нову «Програму виховання в дитячому садку»

<i>Г. Ф. Лоза</i> — Виховання дітей раннього віку	17
---	----

Відмінники дошкільної справи

<i>В. В. Ісаєва, М. З. Євтушенко</i> — Ними пишається Чернігівщина	20
--	----

З досвіду

<i>Ю. Д. Ряба</i> — Виховання дошкільнят на славних арсенальських традиціях	22
<i>Г. О. Васильєва</i> — Дружба двох «Гніздечок»	24
<i>Л. І. Франкова</i> — Виховання моральних якостей у праці	26
<i>Ю. К. Єрмоленко</i> — Ознайомлення з навколишнім і розвиток мови	30

Для колгоспних дошкільних закладів

<i>В. Д. Крушинська</i> — Планування навчально-виховної роботи в сезонному дитячому садку	33
<i>В. М. Блощаненко</i> — Рухливі ігри	39

Сторінка для дітей

Розквітли яблуні в садах (сл. <i>М. Познанської</i> , муз. <i>М. Дремлюги</i>)	41
На лісовій галявині (склала <i>З. В. Торопчонова</i>)	42
<i>І. Кульська</i> — Пиріжок	47
<i>М. Чепурна</i> — На леваді	47
<i>Г. Бойко</i> — Нові загадки	47

Критика і бібліографія

<i>О. В. Проскура</i> — Цінний посібник	48
---	----

Редакційна колегія:

Л. В. Артемова, Т. В. Введенська, М. Д. Ільченко, В. К. Котирло, Н. Ю. Переверзева, М. А. Познанська, Г. І. Сушан (головний редактор), *Т. Д. Томашівська, К. І. Халімонова, З. М. Хорошко, Н. Ф. Яришева, П. П. Яценко*

Техредактор *О. О. Чала*

Коректор *С. Л. Фурман.*

Адреса редакції: Київ-53, вул. Юрія Коцюбинського, 5. Тел. 79-80-71, дод. 3-12.

БФ 10626. Здано до набору 30. IV. 1970 р., підписано до друку 22. V. 1970 р. Формат паперу 70×108^{1/16}. друк. арк. 3, умовн. друк. арк., 4,2, обл.-вид. арк. 4,9, тираж 78 650, зам. 541.

Комбінат друку видавництва «Радянська Україна», Київ, вул. Анрі Барбюса, 51/2.

Ежемесячный методический журнал Министерства просвещения УССР «Дошкольное воспитание» (на украинском языке)

Адрес редакции: Киев-53, ул. Ю. Коцюбинского, 5, Усл. печ. листов 4,2, тираж 78 650, Заказ 541, цена 20 коп.

Комбінат печати видавництва «Радянська Україна», Київ, ул. Анри Барбюса, 51/2.

Н. Ф. ЯРИШЕВА,
кандидат педагогічних наук
(Київський педагогічний інститут
ім. О. М. Горького)

К. Д. Ушинський про значення природи в початковому навчанні й вихованні дітей

Прогресивні педагогічні ідеї К. Д. Ушинського, сто років з дня смерті якого минає в цьому році, справили глибокий вплив на теоретичну і практичну розробку питань навчання і виховання дітей. Вони й досі лишаються багатим джерелом для розвитку педагогічної теорії і практики.

Педагогічна спадщина К. Д. Ушинського велика й різнобічна. В цій статті ми висвітлимо його погляди на значення природи в початковому навчанні і вихованні дітей.

Як і інші видатні педагоги (Я. А. Коменський, Ж. Ж. Руссо), К. Д. Ушинський вважав неможливим початкове виховання без природи. Природа, говорив він, є одним з наймогутніших агентів у вихованні людини, і навіть найретельніше виховання без участі цього агента завжди віддаватиме сухістю, однобічністю, неприємною штучністю. К. Д. Ушинський називав природу «всерозвиваючою» і в своїх працях розкрив можливості використання її для розумового, морального, естетичного і фізичного виховання дітей.

Підкреслюючи значення природи для розумового розвитку дітей в процесі початкового навчання, К. Д. Ушинський вказував, що природа є першоджерелом реальних вражень, вона близька дитині. Ось чому, на його думку, дитину треба ознайомлювати не з курйозами і диковинами, а привчати знаходити цікаве в тому, що її повсякчасно ото-

чує, і тим самим показати їй на практиці зв'язок науки з життям.

«Логіка природи — найдоступніша для дітей логіка — наочна і неспростовна», — неодноразово говорив К. Д. Ушинський. Ознайомлення з природою дає дитині можливість наочно й практично засвоювати причини і наслідки, робити висновки, розвивати мову. Природа дає зміст для всіх вправ дітей у висловлюванні своїх думок, зміст живий, вивчений наочно, відчутно.

Відомо, що основою розумового виховання К. Д. Ушинський вважав розвиток мови і мислення. Тому, складаючи книги для початкового навчання «Родное слово» і «Детский мир», він широко використовував природознавчий матеріал, вважаючи, що такий матеріал найбільшою мірою сприяє розвитку мови, мислення дитини. До цих книг включено відомості про неживу природу, про рослини і тварин. Знання діти повинні одержувати у відповідну пору року, що забезпечить нагромадження чуттєвого досвіду і формування системи знань. Щоб навчання не було сухим, далеким від дійсності й однобічним, вказував К. Д. Ушинський, щоб дитина розвивалася у всій її живій, гармонійній природній цілісності, треба завжди зважати на місце і час.

Традиції, закладені К. Д. Ушинським, живі і в наш час. Вивченню природи відводиться велике місце в дитячих садках. Аналіз підручників

для першого класу свідчить, що вони майже наполовину складаються з текстів природознавчого змісту.

Надзвичайно високо оцінюючи навколишню природу як найважливіший фактор розумового розвитку дітей, К. Д. Ушинський в ряді своїх творів розкрив і методи, використовуючи які, педагог має ознайомлювати дітей з природою. Важливу роль він відводив наочним методам. Рекомендуючи широко користуватися ними, К. Д. Ушинський обґрунтовував свої рекомендації особливостями формування уявлень і понять у маленьких дітей. Дитина, писав він, якщо можна так сказати, мислить формами, барвами, звуками, відчуттями взагалі, і той даремно й шкідливо насиливав би дитячу природу, хто захотів би примусити її мислити інакше. Таким чином, робить висновок К. Д. Ушинський, надаючи початковому навчанню форм, барв, звуків, ми робимо його доступним дитині і самі входимо в світ дитячого мислення.

Наочне навчання, за К. Д. Ушинським, це навчання, яке будується не на абстрактних уявленнях і словах, а на конкретних образах, безпосередньо сприйнятих дитиною. Якщо сприйняті образи зовнішнього світу правильні, значить, і мислення дітей буде правильним. Серед наочних методів важливу роль К. Д. Ушинський відводив спостереженням. «Предмети природничих наук уже наполовину знайомі дитині, якщо вона на них подивилась, — писав він, — примусьте її подивитись уважніше, введіть її запитаннями в істотні подробиці предмета, і вам залишиться сказати лише кілька слів, висловити думку, що вже ворухиться в голові учня, і ви дасте міцну основу його знанням про предмет і піднесете мислення вихованця на один щабель вище».

Видатний педагог вважав, що саме спостереження збуджують самостійну думку дитини, розвивають допитливість. Спостереження, якщо вони проводяться правильно й систематично, сприяють розвиткові мислення й мови. Основою розум-

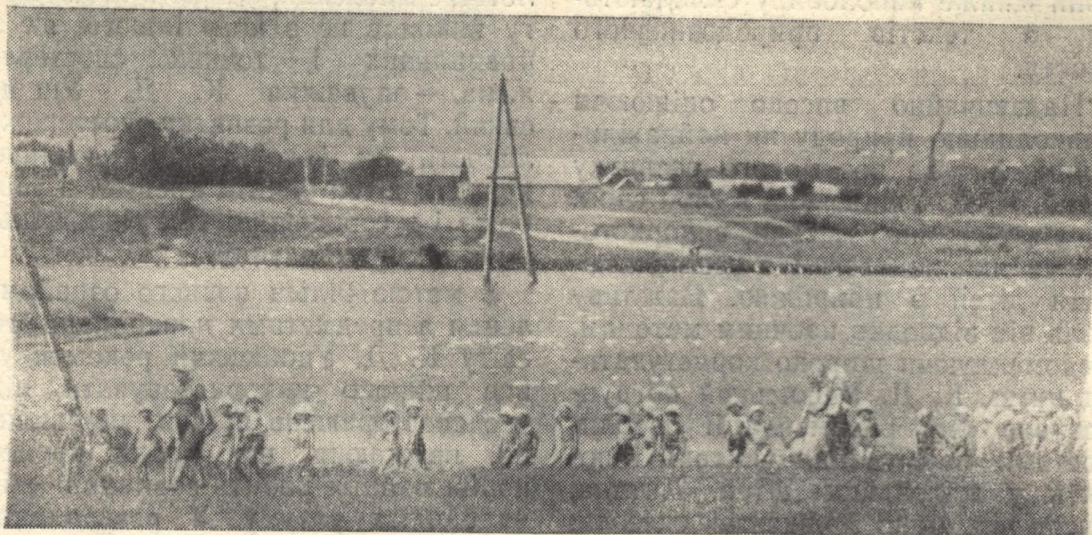
ної, суто людської мови є правильне логічне мислення, а воно в свою чергу виникає не з чого іншого, як з правильних і точних спостережень, — зауважив К. Д. Ушинський. Тому для розвитку спостережливості, на його думку, важливо навчити дітей бачити предмет з усіх боків і в середовищі тих відношень, в які він поставлений.

З метою більш повного ознайомлення з предметами навколишнього світу К. Д. Ушинський рекомендував широко використовувати під час спостережень прийом порівняння, вважаючи, що тільки процес порівнювання робить зовнішній світ надбанням розуму. У розгляданні предмета він пропонував послідовно переходити від зовнішніх ознак до більш істотних особливостей.

Серед наочних методів, на думку К. Д. Ушинського, важливе місце в ознайомленні з навколишньою природою повинні займати картини. «Учіть дитину яких-небудь п'яти невідомих їй слів і вона буде довго й даремно мучитися над ними, але пов'яжіть з картинками двадцять таких слів — і дитина засвоїть їх нальоту». В роботі з дітьми він радив використовувати картини, на яких зображені краєвиди, рослин, тварини. Розглядання їх має супроводитись бесідою, порівняннями.

Цікаві думки К. Д. Ушинського щодо використання праці дітей в природі для ознайомлення з природою. Така праця благотворно впливає на розумовий розвиток, якщо вихователь пояснює всі явища і процеси, доступні дитині.

Із словесних методів ознайомлення дітей з навколишньою природою К. Д. Ушинський рекомендував широко використовувати художню літературу, особливо усну народну творчість — казки, загадки, приказки, прислів'я. Він сам дав чудові зразки оповідань і казок для дітей, які допомагають розширювати уявлення малят про навколишню природу. Наприклад, оповідання «Як сорочка в полі виросла» ознайомлює дітей з процесом вирощування льону і виготовлення тканини. В дитячих хрестоматіях і досі живуть ла-

Біля колгоспного ставу (с. Томанівка на Дніпропетровщині).

конічні, дохідливі твори К. Д. Ушинського — «Васька», «Бишка», «Історія одної яблуньки» та ін.

Загадки і прислів'я, побудовані на природознавчому матеріалі, К. Д. Ушинський радив використовувати для того, щоб така цікава загадка вела до пояснень, пов'язаних з нею. Скільки цікавих і корисних пояснень, говорив він, можна пов'язати з такою поетичною загадкою: «Зоря-зоряниця, красна дівиця, по лісу ходила, ключі загубила; місяць бачив — не сказав, сонце побачило — підняло». Припустимо, дитина не відгадає, що ключі — це роса, але хай пояснить, чому зоря називається красною дівцею, чому говорять, що зоря губить росу. Яку жваву й корисну бесіду можна провести з дітьми, які почуття викликати в душі дитини такою загадкою! Важливе значення прислів'я і загадки мають і в прилученні дітей до рідної мови, оскільки за формою — це животрепетний прояв рідної мови, що вилетів з її живого, глибокого джерела — душі народу, яка є вічно юною і вічно розвивається!

Читання статей (так називав К. Д. Ушинський маленькі оповідання) має супроводитись бесідою, порівняннями, в яких використовуються знання, набуті дитиною в процесі спостережень. Так, після читання

статті «Васька» він радив порівняти, наскільки це можливо, kota з собакою.

Дуже широко в початковому навчанні, на думку К. Д. Ушинського, має використовуватись розповідь. Вона доповнює інші методи і подобається дітям більше, ніж читання. Педагогічні якості розповіді мають бути такі, щоб вона легко запам'ятовувалась, не була сухою, щоб подробиці не затьмили головного. Ці рекомендації не втратили свого значення й досі, ними слід широко користуватися в роботі дитячих садків.

За переконанням К. Д. Ушинського, природа — найважливіший фактор не тільки розумового, а й морального, естетичного виховання особистості. Оцінюючи її позитивний вплив на формування благородних моральних почуттів, він порівнював його з впливом педагога.

Сприймавши від революціонерів-демократів, особливо від В. Г. Бєлінського, ідею народності виховання, К. Д. Ушинський розвивав її в своїх творах. Одним з найважливіших елементів народності виховання він вважав оволодіння рідною мовою, вивчення дітьми природи. Оволодіваючи цими знаннями, дитина підходить до розуміння природи, проймається народним духом, що

Старанно працюють на своєму городі вихованці Васильківського дитячого садка № 1 на Київщині.

дуже важливо для виховання любові до свого народу. Голос рідної природи сповнений думок і почуттів, які пробуджують у дитини любов до Батьківщини.

Вплив природи на формування моральних якостей особистості К. Д. Ушинський вбачав не тільки у вихованні патріотизму, благородства. Високо цинив він спілкування з природою, пізнання її через літературу, працю в природі для виховання високих моральних рис.

Великого значення надав К. Д. Ушинський праці в природі для формування особистості дитини. Праця повинна готувати підростаюче покоління до життя, виховувати вольові якості, привчати до порядку. Виховання, говорив він, якщо воно спрямоване на щастя людини, має готувати до праці, бо без неї людина втрачає справжню дорогу в житті. Праця в природі благотворно впливає на фізичне і душевне здоров'я, облагороджує людину, робить життя красивим, допомагає створювати достаток.

Важливим засобом формування моральних якостей особистості К. Д. Ушинський вважав художню літературу, зокрема твори природознавчого змісту. Сила справжніх художніх творів, на його думку, полягає в тому, щоб пробуджувати у

дітей почуття, викликати певне ставлення до моральних вчинків. «На моральне ж почуття має впливати безпосередньо сам літературний твір, і цей вплив літературних творів на моральність дуже великий; той літературний твір є моральним, який примушує дитину полюбити моральний вчинок, моральне почуття, моральну думку, висловлені в цьому творі». Видатний педагог виступав проти голого моралізування в художніх творах для дітей. Його оповідання і казки, вміщені в «Детском мире» і «Родном слове», були взірцями дитячої художньої літератури, які своїм змістом сприяють вихованню моральних якостей у дітей.

Моральне виховання К. Д. Ушинський тісно пов'язував з естетичним. Зв'язок цей, на його думку, полягає в тому, що щира насолода з витонченого сама по собі є джерелом морального почуття. На те, як він розумів засоби естетичного виховання, певний вплив мала розробка М. Г. Чернишевським матеріалістичної естетики, за якою прекрасне — це життя, природа, що розвивається за своїми законами, існує об'єктивно. Природа є невичерпним джерелом прекрасного, з неї людина дістає насолоду, відображає її в творах мистецтва.

Важливим засобом естетичного виховання К. Д. Ушинський вважав свята зими, весни, літа, осені, які пробуджують поетичні почуття дітей, викликають радісні емоції, знайомлять з народними традиціями. Виховання, позбавлене свят, він називав тьмяним, сірим.

Вважаючи природу найважливішим засобом всебічного гармонійного розвитку особистості, до якого обов'язково входить і правильне фізичне виховання, К. Д. Ушинський висловлювався за перенесення навчальних закладів у сільську місцевість, щоб наблизити дітей до природи. Він вказував, що сучасна йому педагогіка недооцінює виховний вплив природи на дитину. Треба сказати, що цей закид стосується педагогіки й сьогодні.

Отже, педагогічна спадщина К. Д. Ушинського, його думки про роль

природи у вихованні дітей заслуговують на вивчення і використання в практиці суспільного дошкільного виховання. Але слід мати на увазі, що він не завжди додержувався в своїх творах матеріалістичного трактування питань про походження і розвиток явищ природи, про доцільність у природі і т. д., не завжди був послідовним у висвітленні різних природознавчих питань з позицій дарвінізму. Зваживши на це, треба зосередити увагу на вивченні тих актуальних і життєвих ідей К. Д. Ушинського, про які М. І. Калінін висловився так: «...у нас уже соціалістичний лад. Але я бачу, що ті ідеї, які розвивав свого часу Ушинський... це — справжні педагогічні ідеї. Мало того: я вважаю, що тільки в нашому соціалістичному суспільстві вони й можуть бути повністю здійснені».

*В. М. ПЛАХОТНИК,
кандидат педагогічних наук*

До навчання іноземних мов дітей шести-семи років

ЧИСЛЕННІ спостереження і дослідження психологів показують, що діти можуть оволодіти іноземною мовою набагато швидше, ніж дорослі. Проте вивчення методичної літератури, спостереження за навчальним процесом, а також перевірка знань багатьох дітей, яких навчали іноземної мови в дитячих садках протягом одного-двох років і які потім поступили у перші класи шкіл з викладанням ряду предметів іноземною мовою, показують, що результати цього навчання не можна визнати задовільними. Діти, у кращому випадку, знають кілька десятків слів, можуть сказати кілька заучених фраз і розповісти кілька віршів, часто не розуміючи, про що у них йдеться. Та й програма ставить перед ними дуже обмежені цілі.

Однією з причин таких незадовільних результатів у навчанні іно-

земної мови є недостатнє врахування психологічних особливостей дітей шести-семи років, насамперед особливостей їхньої пам'яті.

Часто висловлюють твердження, що у дошкільників пам'ять продуктивніша, ніж у старших учнів. Дослідження ж психологів показують, що продуктивність пам'яті дітей дошкільного віку набагато нижча, ніж в учнів старших класів¹.

Більшість авторів, які розглядають питання навчання іноземної мови дошкільників, роблять наголос на заучуванні слів і речень за допомогою багаторазових повторень; часом без достатніх підстав стверджують, що у дітей п'яти років пам'ять має довольний характер. Насправді ж, як доведено чис-

¹ Н. Д. Левитов, Детская и педагогическая психология, М., Учпедгиз, 1958, стор. 201.